

זעזוע צבוע ומתחסד

אלה היוצאים נגד השימוש של מתנגדי ההתנתקות בשואה מתעלמים מרתימתה למטרות פוליטיות מאז קום המדינה

מאת אייל סיון

הדיון הציבורי שהתעורר בעקבות השימוש של חלק ממתנגדי ההתנתקות בדימויים הקשורים לשואה (למשל דמותו של אייכמן) לוקה במידה רבה של התחסדות וצביעות. אין זה מפתיע שבמדינה שבה נעשה שימוש בלתי פוסק בשואה למטרות פוליטיות ודיפלומטיות, קמים אזרחים ומשתמשים בדימויי השואה לצורך מאבקם הפוליטי.

השימוש במה שמכונה "לקח השואה" יצר את הקולקטיב הישראלי-היהודי ואת ההזדהות עם המדינה ועם צבאם של היהודים החדשים שאינם צועדים כצאן לטבח. אי לכך תמוהות תגובותיהם של רבים, ובהם ח"כ יולי תמיר, שמובילה הצעת חוק האוסרת על השימוש בדימויי השואה למטרות פוליטיות. מבלי שזאת תהיה כוונתה, ניתן לראות בהצעה זו את קריסתה (המבורכת) של המסורת הפוליטית-התרבותית הישראלית, שהפכה את השואה למכשיר המשמש להצדקת כל מעשה. זו קריאת תיגר על מדיניותה של ישראל, המשתמשת בשואה וב"ייחודיותה" כמענה לכל ביקורת והפכה את זיכרון השואה למכשיר שבאמצעותו מדכאים כל ביקורת חברתית ופוליטית ומצדיקים את המשך הכיבוש. הצעת החוק מפקיעה למעשה את הנימוקים להצדקת "זכות הקיום של ישראל", שבהם משתמשים הקולקטיב הפוליטי הציוני-היהודי-הישראלי ומנגנוני השליטה של המדינה.

מעבר לעמידה על הצביעות שבדיון הנוכחי, יש לעמוד על שני אלמנטים של הכחשה שהוא טומן בחובו. הראשון הוא הכחשת הלאומנות שאיפשרה את הזוועה הנאצית. בלי "התמוטטותה המוסרית של החברה הגרמנית הטובה", כדברי הפילוסופית חנה ארנדט, השמדת היהודים היתה בלתי אפשרית. השואה, כפי שרואים אותה אלה שגדלו על ברכי החינוך הדמגוגי של ימי

השואה והמסעות לאושוויץ, נתפשת כמנותקת לחלוטין מהפשיזם הנאצי שיצר אותה. אבל יש לזכור ולהדגיש שהשואה אינה אירוע נפרד אלא שיאו של תהליך שטני וחוקי של רמיסת זכויות, של טרנספר, של חוקי אזרחות גזעניים, של לאומנות משולחת רסן, של כיבוש ושל מחנות ריכוז. זה תהליך שתיאר הפילוסוף פרנץ גרילפרצר כבר במאה ה-19 כ"דרך המובילה מהאנושיות דרך הלאומנות אל החייתיות". זאת דרך שהחברה הגרמנית וחלק ניכר מהחברה האירופית הלכו בה עד הסוף. לפיכך, לא רק מדי המחנות מצמררים, אלא גם הבגדים הרגילים של אנשי "החברה הטובה", אשר שיתפו פעולה בדרך השתיקה וההתעלמות לאורך כל השנים הללו.

על אותה דרך צועדת החברה הישראלית מאז "הניצחון הגדול" של מלחמת ששת הימים. כפי שסיפר הבמאי האמריקאי ליאו הורוויץ, שהיה ממונה על צילום משפט אייכמן: "הייתי נרגש שאייכמן עומד למשפט מכיוון שניתנה לו אפשרות להציג את הדברים ואת ההסבר להתרחשותם. הייתי משוכנע שהאנשים בישראל התעניינו בכך. אבל מסתבר שהם לא היו מעוניינים לגלות את טבעו של הפשיזם. הם היו מעוניינים רק בדרמטיזציה של האירועים הנוראים שקרו ליהודים".

אלמנט ההכחשה השני שעומד מאחורי הדיון הנוכחי הוא אופן הבנתו של המונח "זיכרון". זיכרון אינו היפוכו של השכחה. זיכרון הוא אקט של ניפוי וסילוק. במקרה שבו אנחנו עוסקים, השואה, יש לבדוק מה הושכח ומה מוכחש על ידי מה שמכונה "זיכרון השואה". הבעיה בשימוש הרצוף שנעשה בשואה כבסיס למדיניות הישראלית היא העובדה שהוא מעניק לגיטימציה להכחשת היסוד המרכזי שמנציח את החרדה הישראלית - הלא הוא הנכבה, גירושם של 700,000 בני הארץ הפלשתינאים מארצם ומחיקת חלק ניכר מכפריהם.

העניין אינו השוואת הנכבה לשואה, אלא ההכרה בכך שזיכרון השואה משמש להכחשת הנכבה וקורבנותיה הפלשתיניים; שכל עוד זיכרון השואה ממשיך להצדיק את ההכחשה של הנכבה ושל הקורבנות הפלשתיניים, אין להזדעזע מאלה המשתמשים ללא היסוס בסמלי השואה בכל מובן ומשמעות. השימוש במונח "טרנספר" לשם תיאור הפינוי הוא זה שהיה אמור לעורר את ההתנגדות, לא ההשוואות התמהוניות. מי שמסית כלפי כל ביקורת בשם השואה, מוביל לתופעה המצמררת של שימוש בסמליה. זו הנכבה שצריכה לשמש כמקור התייחסות והשוואה לחברה

הישראלית.

ב-1948, שלוש שנים בלבד לאחר שחרור מחנות ההשמדה באירופה, השוו חיילי מלחמת תש"ח את המראות הנוראים של הפליטים הפלשתינאים לתקופת השואה. יודקה הלמן, מי שהיה קצין התרבות של חטיבת יפתח ושליח תנועת החלוץ בפולין ב-1939, אמר בזמן גירוש ערביי לוד ביולי 1948: "את המחזה הזה ראיתי בפולניה כשהגרמנים גירשו אנשים מהערים". כמו הלמן, חיילי תש"ח רבים השוו אז והיום את הנכבה לשואה.

על כן, לא רק מה שנעשה לנו אלא גם מה שאנו עשינו צריך להיות נקודת המוצא לתפישת זיכרון חדשה של החברה הישראלית. זיכרון שאינו "זכר לשכחה", אלא זיכרון שמוביל לחשבון נפש היסטורי וללקיחת אחריות.

הכותב, במאי הסרט "הספציאליסט", מלמד במחלקה לאמנות הקולנוע והטלוויזיה במכללה האקדמית ספיר

כל הזכויות שמורות, "הארץ" ©

סגור חלון